

سند پژوهی: گذشته و آینده

گفتگو با غلامرضا درکتانیان

سند پژوهی و پژوهشگر تاریخ

گفتگو و تنظیم: راضیه یوسفی نیا

اینجناب غلامرضا درکتانیان در سال ۱۳۴۷ در شهرستان دزفول متولد شده و تا مقطع متوسطه در آن شهر تحصیل نمود. سپس در سال ۱۳۶۷ در رشته تاریخ دانشگاه تبریز قبول شده و به تحصیل ادامه داد. در دوره دانشجویی با مطالعه کتب تاریخی بیشتر به ارزش اسناد در تحقیقات تاریخی پی برده و به پژوهش در اسناد علاقه مند شدم. این بود که بلافاصله بعد از اتمام دوره کارشناسی در سال ۱۳۷۱ در سازمان اسناد ملی ایران به عنوان کارشناس بررسی و برنامه ریزی اسناد و مدارک مشغول به کار شدم. از سال ۱۳۷۵ پس از گذراندن دوره های آموزشی مختلف و کسب مهارت‌های لازم به تدریس مدیریت اسناد در مرکز آموزش مدیریت دولتی و سایر مراکز اداری پرداخته و از سال ۱۳۷۷ با کسب تجربیات بیشتر در حوزه اسناد شروع به تحقیق نمودم. بیشتر مقالات خود را در حوزه مطالعات ایران شناسی بخصوص در مورد مسائل فرهنگی و اجتماعی پس از انقلاب مشروطه تا انقلاب اسلامی متمرکز نمودم که حاصل آن علاوه بر پایان نامه کارشناسی ارشد که در تنظیم آن بیشترین استفاده از اسناد را نمودم، تهیه و تنظیم مقالات متعددی است که در نشریات علمی و همایش های ملی و بین المللی ارائه و یا چاپ شده است.

به نظر شما بهترین سند پژوهی در حوزه کاری شما در کشور توسط چه کسانی صورت گرفته است؟

در مورد سند پژوهی باید توجه داشت که سند پژوهی در اصل به معنای پژوهش در مورد ماهیت، ساختار و ارکان سند می باشد که این مقوله مفهومی بسیار وسیعتر از آن دارد که از سند از دید اطلاع رسانی و به عنوان یک منبع تاریخی در کنار سایر منابع استفاده نمود و از این دیدگاه بنده معتقدم در دوره معاصر تنها فردی را که می توان به این معنا به عنوان سند پژوهی مطرح نمود، مرحوم دکتر جهانگیر قائم مقامی بودند که با آثار ارزشمندشان از جمله مقدمه ای بر شناخت اسناد تاریخی چراغی فراروی محققان این حوزه روشن نمود. اما اگر از دید اطلاع رسانی به سند نگاه کنیم و از کسانی که از سند به عنوان یک ماده پژوهشی و منبعی برای تحقیق استفاده کرده اند، مرحوم دکتر عبدالحسین نوائی بودند که سرآمد در استفاده از اسناد در پژوهشهای تاریخی می باشند و محققان این حوزه اگر بخواهند در کارشان موفق باشند باید از آثار این دانشمندان نهایت استفاده را ببرند.

آقای درکتانیان متولد ۱۳۴۷ در شهرستان دزفول است. وی تا مقطع متوسطه در آن شهر تحصیل نمود. سپس در سال ۱۳۷۶ در رشته تاریخ دانشگاه تبریز به ادامه تحصیل پرداخت. وی به دلیل علاقمندی به اسناد تاریخی به عنوان کارشناس بررسی و برنامه ریزی اسناد و مدارک در سازمان اسناد ملی ایران مشغول به کار شد. ایشان کارشناسی ارشد خود را در سال ۱۳۸۵ از دانشگاه آزاد اسلامی اخذ نمود. در خلال این سالها به عنوان یک پژوهشگر جوان، همواره به دنبال کسب آگاهی و مهارت‌های لازم بوده است. ایشان دارای تألیفات و مقالات ارزشمندی در حوزه ایرانشناسی، بخصوص در مورد مسائل فرهنگی و اجتماعی پس از انقلاب مشروطه تا انقلاب اسلامی است. در سال جاری که مصادف با یکصدمین سالگرد نهضت مشروطیت است ایشان دو مقاله ارزشمند تحت عناوین « جمعیت‌های خیریه تبریز دستاورد اجتماعی انقلاب مشروطه » برای همایش یکصدمین سالگرد انقلاب مشروطه مجلس شورای اسلامی و مرکز مطالعات تاریخ معاصر و « بررسی عوامل تشدید سنت وزیر کشی ایرانی در دوره ایلخانان » برای کنگره تحقیقات ایرانی در دانشگاه لندن در مرداد ماه ۱۳۸۵ ارائه نمودند. آقای درکتانیان که چندی قبل به مرکز اسناد کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی مراجعه ای داشتند با بزرگواری درخواست مصاحبه را پذیرفتند و در گفتگویی هر چند کوتاه اما خواندنی شرکت نمودند.

لطفاً از خودتان و فعالیت‌هایتان شروع کنید. جنابعالی از چه سالی به سند پژوهی پرداختید و در چه زمینه موضوعی تخصص دارید؟

هدف از سند پژوهی را چه می دانید ؟

قبل از اینکه به هدف سندپژوهی بپردازم ابتدا باید بگویم که ارزش اسناد تاریخی و امتیاز آنها بر سایر منابع تاریخ نویسی به سبب اصالت و اعتبار وجودی آنهاست. زیرا محتوای هر برگ از این اسناد با زمان و رویدادی حقیقی بستگی دارد و حاصل رابطه‌ای مستقیم بین اثر و مؤثر است و وسیله مطمئنی برای درک تاریخ و شناخت تحولات اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، اداری، فرهنگی و نظامی یک جامعه می‌باشد پس بنابراین پژوهش در اسناد مربوط به یک واقعه یا جریان سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و... همانند جور کردن تکه های یک پازل می‌باشد، منتهی در صورت درست چیدن اسناد مربوط به یک واقعه در کنار یکدیگر است که تاریخ مکتوم و واقعیهایی آن جریان را روشن می‌سازد و این امر تنها در سایه پژوهش در اسناد تاریخی میسر می‌گردد. در مقام مقایسه با دوره قبل از انقلاب باید اذعان داشت که به سبب آزادیهای بوجود آمده و از بین رفتن دوره خفقان حجم زیادی از اسناد از حالت طبقه بندی و محرمانه بودن خارج شد و این امر باعث رشد کارهای تحقیقی در حوزه اسناد شد و بدین ترتیب رویکرد جدیدی به سند پژوهی باز شد و بالتبع پژوهشهای اسنادی گسترش قابل ملاحظه و چشمگیری پیدا کرد که این از برکات انقلاب شکوهمند اسلامی است که خفقان دوره طاغوت شکسته شد و اسناد مربوط به تصمیمات کلانی که پس پرده بود رو شده و پس به دلایل فوق می‌توان به جرأت و یقین اظهار داشت که کار سند پژوهی یا پژوهشهای اسنادی در هیچ زمانی به قوت سالهای بعد از انقلاب نبوده است. البته شایان ذکر است که مشکلاتی نیز در این زمینه وجود دارد که هم دست اندرکاران پژوهش و هم خود محققان باید به آن توجه نموده و در حل آن کوشش کنند. یکی از این مشکلات اینست که مراکز اسنادی هنوز در جامعه ما و در میان مورخین و دانش پژوهان ایرانی، آنچنان که بر سیاق معیارهای جهانی است، جای خود را باز نکرده است. از سوی دیگر پژوهشگران و دانشجویان به دنبال کار کم در دسر و راحتتر هستند.

با این توصیف جهت بهتر شدن کار چه پیشنهادی دارید؟

جهت بهتر شدن کار سندپژوهی پیشنهاد می‌کنم که سند پژوهی به عنوان یک « رشته دانشگاهی » و نه _ صرفاً درس دانشگاهی _ در برنامه دانشگاهها گنجانده شود تا دانشجویان و علاقه مندان به این رشته بتوانند با جدیت و امید بیشتری به تحصیل در این رشته و فعالیت در آن بپردازند و علاوه بر آن سازمانها و مراکز اسنادی با برگزاری کارگاههای آموزشی، اطلاعات تخصصی بیشتری در مورد چگونگی استفاده از اسناد به پژوهشگران ارائه دهند و با تشکیل کلاسهای آشنایی با سند و خطوط قدیمی و خط سیاق برای دانشجویان دوره کارشناسی و ایجاد انگیزه و علاقه باعث پیشرفت و توسعه در کار سندپژوهی شوند.

در سال جاری با توجه به برگزاری همایش‌هایی در خصوص یکصدمین سالگرد مشروطیت حضرتعالی چه فعالیتهایی داشتید ؟

بنده در سال جاری به تنظیم و ارسال مقاله‌ای تحت عنوان « جمعیههای خیریه تبریز دستاورد اجتماعی انقلاب مشروطه » از طرح پژوهشی در دست اجرای خود برای همایش یکصدمین سالگرد انقلاب مشروطه که در مجلس شورای اسلامی برگزار شد، اقدام نموده که البته به جهت حضور در کنفرانس بین‌المللی مشروطیت در آکسفورد و کنگره تحقیقات ایرانی در لندن موفق به حضور در آن همایش نشدم.

سطح علمی همایش های برگزار شده در داخل و خارج کشور را چگونه ارزیابی می کنید؟

پرواضح است که برگزاری این گونه همایشها که در سایه تلاش دست اندرکاران و برگزارکنندگان و با زحمت زیاد برای ایجاد یک محفل علمی و تاریخی و استفاده از افکار و اندیشه‌ها و تحقیقات جدید محققان، تشکیل می‌شود، ارزشمند و مغتنم می‌باشد و سبب خدمت به دانش و اعتلای فرهنگ و روشنگری در عرصه جریانات و وقایع انقلاب مشروطه می‌گردد و باید دانست که بزرگترین درسی که از مشروطه می‌توان گرفت این است که معایب و نقایص بی‌شماری را که در کشور مشاهده می‌شود را جز با همکاری دولت و ملت نمی‌توان از میان برداشت و اگر مردم هر شهر بخصوص جوانان تحصیلکرده با دقت معایب و کاستی‌های محلی خود را دریابند و برای رفع آن تلاش کنند، بدون شک به ملت خدمت کرده و برنامه دولت را قدمی پیش می‌برند.

در آخر چه پیشنهادی برای محققان جوان کشورمان که علاقه مند به فعالیت در این حوزه می باشند، دارید ؟

بنده خود نیز در اول راه بوده و خودم را در آن حد نمی‌دانم که رهنمود یا توصیه‌ای به محققان جوان کشور که علاقه‌مند به پژوهش در حوزه اسناد هستند، داشته باشم اما همیشه این موضوع را سرلوحه کارهایم قرار داده‌ام که هر سند تاریخی دارای ارزش بوده و حاصل تلاش و فعالیت افرادی در زمانهای گذشته می‌باشد. لذا باید با سند ارتباط برقرار کرد و حتی الامکان برای برقراری این ارتباط باید علاقه و پشتکار را سرلوحه خود قرار داده و در استفاده از اسناد نهایت صبر و حوصله و دقت را به خرج داد.

با تشکر از حضورتان در این مصاحبه برای شما آرزوی موفقیت و سربلندی داریم.